

Marmorirana lepotica reke Idrijce

Besedilo in foto: Žiga Ogorelec

Ovinkasta cesta do »Bučk« nad Idrijsko Belo, oprema za potapljanje na dah in kmalu skok v mrzlo vodo. Buh, telo strese šok, a ob pogledu na smaragdno obarvan tolmun z lesketajočimi odsevi rib kmalu pozabim na mraz. Jata šarenk živahno opreza za morebitnim plenom, pohre s svojimi brki prečesavajo kamenje in vodno rastlinje. Plavam dalje in končno zagledam, kar iščem. Veliko negibno telo na dnu tolmana. Soška postrv.

Reka Idrijca ima v svojem zgornjem in srednjem toku tako kot Soča številne lastnosti epirithrala (zgornjega pasu postrvi), metarithrala (spodnjega pasu postrvi) ali hiporithrala (pasu lipana). Ima hiter pretok, veliko vsebnost kisika in dežno-snežni celinski pretočni režim s prvim viškom jeseni in drugim spomladi ter nizkim vodostajem poleti in manj očitnim pozimi. Njena dolžina je okoli 60 km. Izvira na robu Vojskarske planote na 960 m n. m., v Sočo se izliva v Mostu na Soči na 170 m n. m. Gostota prebivalstva je v njenem prispevnem območju nizka. Pokrajino preraščajo predvsem bukovi gozdovi. Prevladujoči kamnini območja sta apnenec in dolomit, kar daje vodi zelenkast oziroma smaragden pridih. Reka je zelo razgibana, s številnimi pritoki, brzicami, tolmini in slapovi, a tudi z umetnimi pregradami, ki preprečujejo selitve rib. Med njimi so tudi klavže, ki so bile namenjene splavitvi lesa po reki do Idrije za potrebe rudnika. Toplota in čistost v poletnem času privablja številne obiskovalce. Za večino, tudi ribiče, pa ostajata lepota in raznovrstnost vodnega življenja še dokaj neznan.

Med 11 ribjimi vrstami je najbolj znana soška postrv (*Salmo marmoratus*). Pretekla vlaganja tujerodnih rib so močno ogrozila njen obstoj, kar še posebno velja za potočno postrv (*Salmo trutta*), ki so jo v dele porečja Soče naselili že pred več kot 100 leti. S soško postrvjo se križa, njuni potomci pa so plodni. Vpliv tujerodne šarenke oz. ameriške postrvi (*Oncorhynchus mykiss*) je še danes pod vprašajem. S soško postrvjo se ne križa, mnenja o pomenu tekmovalnosti za hrano in prostor med vrstama pa so med strokovnjaki deljena. Raziskave o tem so bile večinoma opravljene v tujini, lokalnih v Sloveniji pa ni. Potočne postrvi se dobrih dvajset let v porečje Soče več ne vlaga, pod določenimi pogoji in v skladu z zakonodajo pa

Soška postrv (*Salmo marmoratus*) na dnu tolmana Idrijce.

Ali je ujeta soška postrv genetsko čista?

se vlaga sterilne šarenke. Njihovo vlaganje je namreč pomembno predvsem za turizem tamkajšnje regije, kjer športni ribolov predstavlja pomembno panogo. Ker za namen ribolova v preteklosti niso vlagali sterilnih šarenk, najdemo danes v Idrijci tudi »divjo« šarenko, ki se v naravi razmnožuje. Šarenka je sicer naravno razširjena v celinskih vodah zahodne obale Severne Amerike in severovzhodne Azije ter na območju severnega Pacifika.

Potočna postrv je pri nas domorodna v donavskem povodju, soška pa v jadranskem. Ta salmonid je endemičen na območju južnih Alp, v Švici, v Padski nižini Italije ter v jadranskem povodju Slovenije in Hrvaške. Ker torej ni vezana zgolj na Sočo in ima po večini telesa prepoznaven marmoriran vzorec, jo nekateri strokov-

njaki imenujejo marmorirana postrv, a ime ni splošno v rabi. Zraste do 120 cm. Odrasle postrvi so pretežno plenilske – ribojede, zato običajno negibno ležijo na dnu tolmunov in oprezajo za plenom. Zaradi barvnega zlivanja z okolico so težko opazne, kar jim daje prednost v vlogi plena in plenilca. Pri lovu niso izbirčne, prisoten je tudi kanibalizem. Mladi osebki se gibljejo bolj aktivno in v brzicah z vodne gladine ali dna pobirajo nevretenčarje.

Kadar v Idrijci ujame postrv, se pojavi vprašanje, ali je to soška ali potočna postrv oz. njun križanec. Potočna postrv ima po hrbtu črne, po bokih pa rdeče pike, ki so obrobljene belo. Je občutno manjša od soške postrvi, zraste do 50, redkeje do 70 cm. Soška postrv ima v splošnem po ce-

Razgibanost tolmunov v zgornjem delu Idrijce.

Kaplja (*Cottus gobio*) najdemo tudi v visoko ležečih pritokih Idrijce.

lem telesu marmoriran vzorec, vendar se lahko posamezne populacije med seboj morfološko precej razlikujejo – pri idrijskem tipu se na primer pojavljajo tudi rdeče pike.

Če vrsti želimo z gotovostjo razlikovati, morfološki znaki niso dovolj – potrebne so genetske raziskave.

Zaradi križanja s potočno postrvjo je nekaj časa veljalo prepričanje, da čiste genetske linije soške postrvi v Soči in njenih pritokih ni več. Danes vemo, da se je v nekaterih fizično izoliranih pritokih slovenskih rek ohranilo sedem čistih populacij soške postrvi. Od tega jih kar pet pripada idrijskemu porečju. Ribiške družine se z različnimi programi trudijo ohraniti in povrniti genetsko strukturo avtohtone postrvje populacije. Pomembnejši ukrepi za ohranjanje so prepoved vlaganja potočnih postrvi, gojenje in ponovno naseljevanje soške postrvi ter večji dovoljeni dnevni izlov potočnih postrvi in njihovih križancev.

Ciprinidi so pogostejši v spodnjem toku Idrijce. Izjemi sta pohra oz. mrenič (*Barbus balcanicus*) in kapelj (*Cottus gobio*), ki sta pogosta tudi v zgornjih predelih reke. Tudi v splošnem je vrstna pestrost nižje v toku večja. Z brega ali pri potapljanju lahko v plitvini opazujemo velike jate blistavcev (*Telestes souffia*) in ribjih mladice, vmes se pojavi tudi kakšen pisanec (*Phoxinus phoxinus*). Strokovnjaki si še niso enotni, ali gre pri mreniču, blistavcu in pisancu za iste vrste kot v donavskem povodju. V zavetju korenin in skal se previdno smukajo štrkavci (*Squalius squalus*), v globini pa lahko vidimo obrise velikih jat velikih grb (*Barbus plebejus*). Iz zajezenega predela izliva v Sočo v bližini Mosta na Soči se omenja tudi linja (*Tinca tinca*).

V višje ležečih legah najdemo predvsem postrvje vrste in občasno tudi lipane (*Thymallus thymallus*). Še vedno se najdejo predeli reke, kjer lahko vidimo precej pobliskov rdečkastih plavuti teh zanimivih rib.

Omenjene vrste rib s poudarkom na biologiji in prehrani postrvi sem proučeval v okviru svojega magistrskega dela z naslovom *Ekologija rib reke Idrijce*. V okviru dela je bil pripravljen tudi načrt postavitve javnega akvarija, ki bi prikazoval ekosistem reke Idrijce. ✿

Šarenka (*Oncorhynchus mykiss*) v brzicah Idrijce.

Očem skrite lepote idrijskih tolmunov.

Reka Idrijca velja za dobro ohranjen vodotok.